

ДИСКУСИЈА ПО РЕФЕРАТИМА ИЗ ОБЛАСТИ ЛИНГВИСТИКЕ И МЕТРИКЕ

П. Хр. ИЛИЕВСКИ

I — *воводот реферата проф. д-ра М. Д. Петрушевски:*

Кога станува збор за микенологијата, сметам за потребно прво да соопштам дека годинава се навршува четврт век од дешифрирањето на линеарното В писмо. За дваесет и пет години од овој извонредно важен настан за класичната филологија се јави во светот опширна научна и популарна литература за јазикот и општеството на Микенска Грција. Југословенските класични филолози досега дадоа значаен научен придонес во областа на микенологијата, меѓутоа кај нас во Југославија немаме книга за микенскиот свет, наменета за поширока публика. Поради тоа, Извршниот одбор на нашиот Сојуз покрената акција по случај 25-годишниот јубилеј од големото откритие на нашиот век да се преведе на еден од југословенските јазици последната книга на John Chadwick (Cambridge 1976), написана врз база на микенските документи на јазик достапен за обичниот читател. Колешката Љиљана Црепајац љубезно се одзва да ја преведе книгата на српско-хрватски, за да може да дојде до рацете на што поголем број наши читатели. Книгоиздателството „Рад“ од Белград прифати да го отпечати преводот до септември о.г. и ние се надевавме дека на нашиов собир веќе ќе ја имаме книгата, но за жал, издавачката кука „Рад“ не го спази рокот. Иако со закаснение, преводот сепак ќе излезе и затоа, зборувајќи овде за придонесот на нашите филолози во областа на микенологијата, треба да се одбележи и оваа активност.

Чекор напред во интерпретацијата на микенските натписи претставува тезата на проф. Петрушевски за конструкцијата на апсолутен инструментал (-аблатив), изложена во неговиот реферат. Сосема е возможно да се јави ваква конструкција во текстовите, пишувани со линеарно В писмо, само синтаксата во овие текстови е многу упростена и горната теза не може да се илустрира со повеќе примери. Сепак, примерите што ги истакна проф. Петрушевски, споредени со формулата од РУ Та 711, каде што истата мисла е искажана со зависна временска реченица, се доста показателни. Нова и интересна е неговата интерпретација на зборот *a₂-ri-sa* како лично име *Halisas*, во инстр. (-абл.) *Halisa*, кое не е документирано во грчкиот од архајската и класичната епоха.

II — *уводом реферата проф. д-ра Љиљане Црепајац:*

Проблемот што го покренала со своите реферати колешките Љиљана Црепајац и Светлана Којиќ-Слапшак за грчките модели во српскохрватската лексика отвора широко поле за лексиколошки испитувања на нашите класични филолози. Ваков вид на применети класични студии може да се прошири и на граматичката структура. Не само во лексиката, туку и во морфологијата и особено во фразеологијата и синтаксата на балканските словенски јазици (бугарски, македонски, некои југоистични српски говори) се забележуваат бројни црти во кои лесно можат да се препознаат грчко-римски граматички модели (на пр. губење на синтетичката деклинација, појава на член, описна компарација, образување на футурот, перфект со „имам“, губење на инфинитивот и др.). Балканизмите, како лексичките така и граматичките, се создавани во текот на повеќе векови при учество на разни изумрени и живи балкански јазици, но за нивното дефинитивно оформување особено голем удел имаат грчкиот и латинскиот, за што најмногу придонесла грчката културна и римската политичка доминација на Балканот.

Š. ŠONJE *povodom referata Ljiljane Crepajac:*

Drugarica referent je iznijela dosta vrijednog jezičnog materijala da bi dokazala neposrednost utjecaja grčkih riječi, oblika i formanata na formiraje našeg leksika, pa smatram da je to doista znatan doprinos našoj filologiji. Ne kanim ulaziti u pojedina njezina izvodenja, koja se inače ističu jasnoćom i uvjerljivošću, već bih htio upozoriti na činjenicu, koju nisam primjetio u izlaganju kolegice Crepajac. Naime, kad je govor o neposrednom utjecaju grčkog leksika na srpsko-hrvatski, smatram da bi trebalo voditi računa o dvjema govorima, o hrvatskom i srpskom govoru, koji su u svojoj dujoj razvojnoj historiji, osim zajedničkog međusobnog kontakta koji ih stalno drži na nivou jednog jezika, imali posve različite utjecaje sa strane, a opet razvili možda i iste oblike, iste formante. Ovdje ne spominjem dva druga govora hrvatsko-srpskog jezika, bosansko-hercegovački i crnogorski, jer mislim da to u pitanju nije relevantno. Te različite utjecaje sa strane najbolje bih osvijetlio na području naše fonetike, na donedavnim varijantama *Homer : Omir, helenski : jelinski* itd. Znamo vrlo dobro da su negdašnji oblici u srpskoj praksi: *Omir, jelinski, Atina* itd. došli neposredno iz živog grčkog govora, dok oblici u hrvatskoj praksi: *Homer, Demosten, helenski, Atena* itd. pokazuju očito posredstvo latinskog, odnosno romanskih i germanskih jezika. Taj dvostruk utjecaj očit je svakako i u leksiku jednog i drugog govora, što bi potvrdili i najstariji njihovi dokumenti.

Огјовор М. Д. ПЕТРУШЕВСКОГ:

Името *Harisa* е, како што реков, еден „хапакс“ во микенските текстови. Земајќи ја пред вид несовршеноста на микенското линеарно В писмо има две можности за транскрипција: едната би била со спиритус аспер и = r- (**Ἀρίσαζ*) што во атичко-јонскиот би гласело **Ἀρίσηζ*, помалку веројатно заради тоа што е тешко да се објасни основата **ἄρι*- во грчкиот јазик; другата можност е **Ἀρίσαζ* одн. **Ἀρίσηζ*, што би можело да биде изведено од адвербот *ἄλις* со значење „премногу, (из)доста“. И овој вид имиња е добро познат од грчкиот јазик. Јас ќе ви укажам само на еден пример, најпознатиот на сите нас. Тоа е **Ἀρχήσηζ*, како што се вика таткото на Ајнеја. Другите примери на лични имиња на -(i)σηζ можете да ги најдете во речникот на Ф. Дорнсајф — Б. Хансен (*Rückläufiges Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, Leipzig 1957, стр. 168/9). **Ἀρχήσηζ* е значи тој тип, пример со кој би можела да се илустрира оваа идентификација. Толку во врска со *Harisa* сфатено како лично име.

М. Д. ПЕТРУШЕВСКИ у вези са рефератом *Светилане Слајшиак*:

М. Д. Петрушевски је у вези са семантичком променом грч. *ῥο(υ)φητό* „течно, оно што се може прогутати“ у срп. *ровиш* „болешљив, ослабљен болешћу; мек, слаб“ приметио да је основно значење грчкога глагола *ῥοφέω* не „гутати, прогутати“ већ „сркати“ *sorbeo*.

LJILJANA CREPAJAC *povodom referata prof. A. Tuzlića i S. Slapšak*

Ja sam htela u vezi sa referatom prof. Tuzlića i S. Slapšak da kažem nekoliko reči. U stvari referati su bili u tolikoj meri podsticajni da sam se prisetila još nekih primera koji bi možda mogli da pomognu sagledavanju svih ovih stvari. Jedan primer, koji bi bio u vezi sa referatom prof. Tuzlića, bila bi jedna latinska reč koja je preko grčkog, aramejskog i arapskog ušla u turski jezik, iz turskog i novogrčki, rumunski, srpskohrvatski, albanski i dalje, a koja istovremeno menja i svoje značenje tako da se ovak primer u izvesnom smislu dodiruje i sa referatom S. Slapšak.

To je latinska reč *capsa*, koja označava jedan manji recipijent, i koja je ušla kasnije u grčki u istom obliku $\kappa\acute{\alpha}\psi\alpha$, a zatim u aramejski u obliku *kafsā*, iz aramejskog je ušla u arapski u obliku *kafaš* a iz arapskog u turski u obliku *kafez* i to je naša reč *kafez* ili *kavez*, u bugarskom *kafez*, albanskom *cafez* itd.

Stvarno ta reč menja donekle i značenja, u latinskom je prvo značenje „mali recipijent“, već u arapskom ona dobija značenje „krletka“, dakle, jedna vrsta malog zatvorenog prostora, a u rumunskom dobija značenje „rešetka“ a zatim „kovana rešetka koja odvaja jedan deo crkve od drugog“ itd.

Zašto je reč još interesantna u vezi sa onim što je govorila S. Slapšak? Interesantna je i stoga što je ušla drugim putem u zapadnoevropske jezike pa nam se otuda opet vraćala i opet, razumese, sa različitim značenjima.

Dakle, *capsa* je dala u italijanskom *cassa* i to je ova reč *kasa* koju mi danas upotrebljavamo, a zatim je u obliku *capsula* ušla u sve naše jezike kao medicinski tj. farmaceutski i kozmonautski termin. Oblik *capsula*, tačnije rečeno *capsella* dao je nemačko *Kapsel* a nemačko *Kapsel* dalo je naše *kapisla*, opet kao mali recipijent. Vidi se, dakle, kako se reč menjala a razume se prilagođavala se i fonetski i morfološki ali je isto tako menjala i svoje značenje, punila se drugim značenjima i selila se iz jednog jezika u drugi. Za ove kulturne reči koje se sele iz jednog jezika u drugi Nemci imaju jedan izraz *Wanderwort* a mi stvarno nemamo neki pogodan termin.

To je bila jedna reč, a druga, koju je pomenula koleginica Slapšak je $\delta\acute{\iota}\mu\iota\tau\omicron\nu$ „tkanje u dve niti“. Mi smo ovu reč dobili preko turskog oblika *dimi* pa onda *dimija* odnosno *dimije* sa sufiksom *-ja* da bi se obezbedila fleksija u srpskohrvatskom.

Ima još jedna srodna reč koja nam je takođe iz grčkog došla opet sa promenom značenja. To je reč $\acute{\epsilon}\xi\acute{\alpha}\mu\iota\tau\omicron\nu$ koja je dala lat. *examiton* odnosno *xamitum* i koja je na dva načina ušla u naš jezik. Prvi put neposredno iz grčkog u starocrkvenoslovenski u obliku *aksamitъ*, dakle asimilacijom od $\acute{\epsilon}\xi\acute{\alpha}\mu\iota\tau\omicron\nu$. Reč *aksamitъ* za oznaku tkanine ušla je iz starocrkvenoslovenskog i u češki i poljski u obliku *aksamit* a s druge strane je preko srednjevekovnog latinskog ušla u starofrancuski u obliku *samit* pa odatle u srednjeviskonemački *samit*, nemački *Samt* koje smo mi opet pozajmili u obliku *somot*. Dakle, dva puta je menjala i oblike i značenja. Eto toliko. Ovim primerima samo sam htela da dopunim ono što su rekli prof. Tuzlić i S. Slapšak.

Odgovor LJILJANE CREPAJAC Š. Šonji:

Tema nosi naslov „Grčki modeli srpskohrvatske leksike“ i mislim da tu ne dolaze u obzir primeri kao *Homer* i *Omira* jer je jasno kada su i kako ova imena ušla u srpskohrvatski jezik. U pitanju su međutim one reči koje se javljaju već vrlo rano, već u starocrkvenoslo-

venskom. One su stvarno iz starocrkvenoslovenskog išle dalje prema starosrpskom, pa su ulazile i u starohrvatski. Ja sam i u ovom materijalu koji sam prezentovala navodila samo starosrpske izvore. što ne znači da tih reči nema i u starohrvatskim izvorima. To se, razume se, može proveriti. Kako su ovo većinom reči iz starocrkvenoslovenskog, one se javljaju i u starohrvatskom i starosrpskom, staročeškom, staroruskom itd. Dakle, to je ta razvojna linija koju sam ja pratila. Moram da kažem da je vrlo teško verovati da je recimo reč *rukopis* srpski prevod za χειρόγραφον a da je hrvatsko *rukopis* prevod za nemačko *Handschrift*. Razume se, naknadnim proveravanjem možemo da vidimo da li se i kada ta reč prvi put javlja u starohrvatskom. Zato stvarno mislim da Skok nije imao prava kada je veliki, vrlo veliki broj ovih prevedenica proglasio prevedinacama sa nemačkog jezika jer nama se sve ove reči javljaju vrlo rano i iz ovog zajedničkog starocrkvenoslovenskog ulaze u sve slovenske jezike.